

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної педагогіки
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра
з теми: **«КОРЕКЦІЯ УВАГИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ»**

Виконала: студентка II курсу групи КорОс1 – М20з
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Олігофренопедагогіка. Логопедія.
Дидик Алла Володимирівна

Керівник:
Чопік О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ УВАГИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Феномен уваги як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2. Формування уваги у дітей з типовим розвитком.....	18
1.3. Особливості формування уваги у молодших школярів з затримкою психічного розвитку.....	21
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ УВАГИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	29
2.1. Методика дослідження уваги у молодших школярів з затримкою психічного розвитку.....	29
2.2. Якісний та кількісний аналіз результатів дослідження уваги у молодших школярів з затримкою психічного розвитку.....	36
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРЕКЦІЇ УВАГИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	49
3.1. Психолого-педагогічні умови корекції уваги молодших школярів з ЗПР.....	49
3.2. Корекційно-розвиткова програма корекції уваги у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.....	57
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	68

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
--	-----------

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Діти з затримкою психічного розвитку – діти з ЗПР

Затримка психічного розвитку – ЗПР.

Інклюзивно-ресурсний центр – ІРЦ

ВСТУП

В останні роки в Україні відзначається значне зростання дітей з відхиленнями у розвитку і найбільш численною категорією з них є діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Відтак, проблема виховання і навчання дітей цієї категорії на сьогоднішній день є однією з найбільш важливих і актуальних проблем корекційної педагогіки та психології. Великий внесок у вивчення цього питання внесли такі вчені-психологи як: О. Алмазова, Т. Власова, Т. Князева, В. Коваль, В. Лубовский, О. Мілевська, С. Миронова, М. Певзнер В. Синьов і багато інших. Вони наголошували на тому, що у дітей цієї категорії, на відміну від дітей з типовим розвитком не в повній мірі реалізуються їх вікові можливості, страждає особистісний компонент розвитку, а також утруднений процес формування вищих психічних функцій, в тому числі і уваги [2].

Увага – це основа будь-якої інтелектуальної діяльності і жоден психічний процес (пам'ять, мислення, уява) не може протікати без неї.

У психолого-педагогічних дослідженнях С. Домішкевіч, Г. Жаренкова, Л. Переслені, В. Пермякова і багатьох інших відзначаються такі особливості уваги у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку: це зниження концентрації, стійкості, переключення, розподілу, а також для цієї категорії дітей характерний низький обсяг уваги.

Недостатній розвиток уваги є найголовнішою причиною труднощів, що виникають у дітей із затримкою психічного розвитку при навчанні. Тому слід зазначити, що при правильно організованій роботі з розвитку всіх властивостей уваги і під час наданої допомоги дітям цієї категорії можна домогтися позитивних результатів не тільки в навчальній діяльності, але і в їх особистісному розвитку.

Об'єкт дослідження – розвиток уваги у дітей молодшого шкільного віку з типовим розвитком і з затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження – програма корекції уваги у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета дослідження – визначення рівня розвитку властивостей уваги у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку з метою розробки та апробації програми корекції уваги у дітей з ЗПР.

Завдання дослідження:

1. Підібрати, вивчити і проаналізувати психолого-педагогічну літературу та інші джерела з проблеми дослідження.

2. Виявити рівень розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку.

3. Розробити корекційно-розвиваючу програму корекції уваги у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження.

1. Теоретичний: вивчення та аналіз наукової, психолого-педагогічної літератури та інших джерел з проблеми дослідження.

2. Емпіричні: психодіагностичні і експериментальні.

3. Методи кількісного і якісного аналізу даних.

методики:

- методика Пьерона-Рузера;

- методика «Запам'ятай і розстав крапки»;

- методика «Корректурная проба Бурдона».

База дослідження: Бориславський ІРЦ та Бориславський заклад середньої освіти. В експериментальному дослідженні взяли участь 20 дітей молодшого шкільного віку, з них: 10 дітей з типовим розвитком і 10 дітей з ЗПР (вік 7-9 років).

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки до них, загальний висновок, список використаних джерел, додатки.

ВИСНОВКИ

Здійснене теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання проблеми формування уваги у молодших школярів із затримкою психічного розвитку дає підстави зробити такі висновки:

Увага – це особлива властивість людської психіки, яке спрямовує і зосереджує свідомість людини не тільки на певному об'єкті, але і на будь-якій виконуваній ним діяльності. Увага, як з'ясувалося з теоретичного аналізу літератури, це основа будь-якої інтелектуальної діяльності і жоден психічний процес (пам'ять, мислення, уява) не може протікати без неї.

Молодший шкільний вік – це період швидкого розвитку уваги дитини. У дітей в цьому віці вже починає формуватися довільна увага і його властивості. Його розвиток є одним з найголовніших умов у формуванні пізнавальної діяльності учнів і в становленні особистості дитини в цілому.

Недостатнє його розвиток у дітей молодшого шкільного віку призводить до труднощів у навчанні, в результаті чого виділяється група дітей (діти з ЗПР), які не можуть в повній мірі освоїти сучасні освітні програми. І таких дітей з кожним роком стає все більше. Тому проблема виховання і навчання дітей з затримкою психічного розвитку на сьогоднішній день не втратила своєї актуальності і залишається однією з найбільш важливих і актуальних проблем в корекційній педагогіці та психології. Вченими-психологами було доведено, що на відміну від уваги дітей молодшого шкільного віку з типовим розвитком, увага у дітей з затримкою психічного розвитку розвивається інакше. При різних формах затримки психічного розвитку у дітей молодшого шкільного віку спостерігається порушення довільної уваги, яке характеризується наступними особливостями: зниженням концентрації, стійкості, переключення і розподілу уваги, а також низьким об'ємом уваги, що негативно позначається на процесі навчання.

Таким чином, теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив перейти до констатувального етапу дослідження, з метою визначення рівня розвитку властивостей уваги у дітей молодшого шкільного віку з ЗПР.

В ході констатуючого етапу експерименту був підібраний психодіагностичний інструментарій, що включає три методики, які були спрямовані на вивчення таких властивостей уваги, як переключення, концентрація і обсяг. Застосування цього комплексу дало змогу виявити переважно низький та середній рівні сформованості уваги у молодших школярів цієї категорії.

Визначено рівні сформованості властивостей уваги (високий, достатній, середній і низький). Результати діагностики свідчать про те, що більшість дітей з затримкою психічного розвитку мають середній та низький рівні, які визначено на основі аналізу результатів виконання завдань за такими показниками: наявністю потреби у постійній активізації уваги з боку вчителя; присутністю відволікань під час виконання навчального завдання і частим його незавершенням; виникненням труднощів під час перенесення уваги на інший об'єкт, діяльність та включенні до нової нескладної роботи; спроможністю утримування в полі зору два (і більше) об'єкти, але за умови їхнього зв'язку за змістом, та можливістю виконувати одночасно декілька нескладних завдань лише за допомогою вчителя.

В результаті цього була визначена необхідність корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на розвиток довільної уваги у дітей молодшого шкільного віку з ЗПР. Ця робота включала в себе два основних напрямки: корекційно-розвиваючу роботу з дітьми молодшого шкільного віку з ЗПР; пропедевтичну роботу з батьками та педагогами. Перший напрямок роботи було реалізовано через складання корекційно-розвивальної програми з корекції уваги у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Ця програма включила в себе серію вправ і прийомів, спрямованих не тільки на розвиток усіх

властивостей довірливої уваги у дітей цієї категорії, але і на корекцію таких психічних процесів, як пам'ять, мислення, сприйняття.

Другий напрямок можливо реалізувався через розроблення індивідуальних консультацій з батьками та педагогами; проведення батьківських зборів і семінару для педагогів, які працюють з цією категорією дітей; розробку буклетів і пам'яток для батьків і педагогів.

У результаті проведеного дослідження нами було розв'язано усі поставлені завдання. Вважаємо, що перспективними напрямками дослідження цієї теми є апробація корекційно-розвивальної програми корекції уваги молодших школярів з затримкою психічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Воспитание внимания школьника. Москва ; Ленинград : Изд-во АПН РСФСР, 1964. 52 с.
2. Барташнікова І. А. Розвиток уваги та навичок навчальної діяльності у дітей 5-6 років. Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2006. 40 с.
3. Бугера Ю. Ю. Порівняльна характеристика розвитку уваги у нормально розвинених та молодших школярів з розумовою відсталістю у процесі навчальної діяльності // Наук. вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки : зб. наук. пр. / відп. ред. Н.О. Євдокимова. Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2015. №1. С. 11 - 16.
4. Волкова Т. Н. Творчі ігри, завдання і тести для розвитку пам'яті та уваги. Донецьк : БАО, 2006. 240 с.
5. Выготский Л. С. Развитие высших форм внимания в детском возрасте // Хрестоматия по вниманию / под ред. А. Н. Леонтьева, А. А. Пузыря. Москва, 1976. С. 113 - 129.
6. Гальперин П. Я. К проблеме вниманиям // Доклады Академии Педагогических наук РСФСР : сборник. Москва, 1958. № 3. С. 33 - 42.
7. Гальперин П. Я., Кабыльницкая С. А. Экспериментальное формирование внимания. Москва : Изд-во МГУ, 1974. 99 с.
8. Грудньов Я. І. Як виховувати увагу учнів // Рад. школа. 1990. № 5. С. 68 - 71.
9. Диева Н. П. Индивидуальные особенности внимания в младшем школьном возрасте : автореф. дис. .... канд. психол. наук / МГПИ им. В. И. Ленина. Москва, 1969. 18 с.

10. Добрынин Н. Ф. Изучение особенностей внимания младших школьников // Возрастные особенности познавательной деятельности школьников и студентов : сборник. Москва, 1979. С. 3 - 25.
11. Добрынин Н. Ф. Послепроизвольное внимание на уроке // Сов. педагогика. 1962. № 2. С. 28 - 36.
12. Забрамная С. Д. Психолого-педагогическая диагностика умственного развития детей : учеб. для студентов дефектол. ф-тов педвузов и ун-тов / 2-е изд., перераб. Москва : Просвещение : Владос, 1995. 112 с.
13. Загальна вікова і педагогічна психологія : практикум / за ред. Д. Ф. Ніколенка. Київ : Освіта, 1980. 145 с.
14. Загальна психологія / за ред. О. Скрипченка. Київ : Освіта, 1997. 462 с.
15. Кабыльницкая С. Л. Экспериментальное формирование внимания : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / МГУ. Иваново, 1970. 19 с.
16. Коррекционно-развивающие игры как метод обучения в специальной педагогике // Дефектология. 1996. № 2. С. 26 - 30.
17. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. шк., 1989. 608 с.
18. Крутецкий В. А. Психология. Москва : Просвещение, 1986. 284 с.
19. Лаврова Н. В. Переключение внимания учащихся на уроке : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01. Москва, 1953. 16 с.
20. Лаптиева Р. П. Психологические особенности внимания в мыслительной деятельности учащихся массовых и вспомогательных школ : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / МГПИ им. В. И. Ленина. Москва, 1985. 140 с.
21. Лебединский В. В. Нарушения психического развития в детском возрасте : учеб. пос. Москва : Академия, 2003. 144 с.
22. Левитина С. С. Можно ли управлять вниманием школьника? Москва : Знание, 1980. 93 с.

23. Лиля Н. Н. Развитие свойств внимания в процессе обучения учащихся начальных классов : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / КГПИ им. А. М. Горького. Киев, 1987. 163 с.
24. Лурия А. Р. Внимание и память. Москва : Просвещение, 1975. 260 с.
25. Мазур Т. В. Развитие устойчивости внимания при восприятии устного вербального материала младшими школьниками : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / НИИ психологи УССР. Киев, 1985. 24 с.
26. Машталь О. Лучшие методики развития внимания у детей : 1000 тестов, заданий и упражнений. Санкт-Петербург : Наука и Техника, 2008. 304 с.
27. Мещерякова Н. В. Атенционные способности как критерий формирования внимания школьников : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Самар. гос. пед. ун-т. Самара, 1998. 23 с.
28. Микитин Б. П. Развивающие игры . Москва : Просвещение, 1981. 116 с.
29. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка Кам'янець-Подільський. 312 с.
30. Миронова С. П., О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка Кам'янець-Подільський. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 264 с.
31. Обухівська А. Г., Ілляшенко Т. Д., Жук Т. В. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / Київ : Ред. загальнопед. газети, 2012. 128 с.
32. Панушкина Л. А. Психологические особенности внимательности как свойства личности в школьном возрасте : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / МГПИ им. В. И. Ленина. Москва, 1991. 214 с.

33. Пахомова Н. А. Развитие произвольного внимания у первоклассников в зависимости от условий обучения : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Нижегород. гос. пед. ун-т. Нижний Новгород, 2002. 25 с.
34. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. Москва : Просвещение, 1996. 502 с.
35. Психология внимания / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : АСТ : Астрель, 2008. 704 с.
36. Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / сост. и общ. ред. В. М. Астапова, Ю. В. Микадзе. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 384 с.
37. Психологічна енциклопедія / упоряд. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
38. Рогов Е. И. Настольна книга практического психолога в образовании : в 2 кн. Кн. 1 Москва : ВЛАДОС, 2001. 380 с.
39. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 713 с.
40. Сак Т. Особливості повідомлення навчального матеріалу на уроках природознавства у школі інтенсивної педагогічної корекції // Дефектологія. 2007. №2. С.19 - 22.
41. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку в школі інтенсивної педагогічної корекції : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19.00.08 / Ін-т спец. педагогіки АПН України. Київ, 2006 . 41 с.
42. Сасіна І. О. Особливості та корекція розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку зі зниженим зором : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. – 19.00.08 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 20 с.
43. Синьов В. М. Матвеева М.П., О. П. Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини. Київ : Знання, 2008. 359 с.

44. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія. Київ : Либідь, 2005. 464 с

45. Соловьев И. М. Психология познавательной деятельности нормальных и аномальных детей: сравнение и познание отношений и предметов. Москва : Просвещение, 1966. 224 с.

46. Солодухова О. Г. О переключении внимания учащихся в процессе усвоения ими нового материала // Возрастные особенности познавательной деятельности школьников и студентов : сб. науч. тр. Москва, 1979. С. 26 - 32.

47. Спеціальна педагогіка : понятійно-термінологічний словник / за ред. В. І. Бондаря. Луганськ : Альма-матер, 2003. 436 с.

48. Спичак С. Ф. Экспериментальное исследование переключения внимания в различных видах деятельности у школьников (4-8 классы) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / МГПИ им. В. И. Ленина. Москва, 1970. 27 с.

49. Страхов В. И. Внимание школьников в процессе изобразительной деятельности. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1968. 136 с.

50. Страхов В. И. Воспитание внимания у школьников. Москва : Знание, 1958. 46 с.

51. Угарова Г. М. Возрастная динамика свойств внимания дошкольников и младших школьников : дис. ... канд. психол. наук : спец. возрастная и пед. психология / МПГУ. Москва, 1994. 220 с.

52. Узнадзе Д. Н. К проблеме сущности внимания // Труды института психологии АН Груз. ССР. Тбилиси, 1947. Т. IV. С. 158 - 163.

53. Хрестоматия по вниманию / под ред. А. Н. Леонтьева. Москва : Изд-во МГУ, 1976. 305с.

54. Чяпас В. Й. Детерминация основных свойств внимания : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / НИИ педагогики УССР. Киев, 1987. 18 с.

55. Шардаков М Н. К вопросу о воспитании внимания у школьников // Сов. педагогика. 1947. № 6. С. 78 - 87.

56. Экспериментальное исследование внимания / под ред. Баскаковой И. Л. Москва, 1970. 235 с.

57. Элькин Д. Г. Новая книга о внимании // Вопросы психологии. 1974. № 4. С. 165 - 166.